

ПРВА ПРОСЛАВА СВЕТОГ САВЕ КАО ШКОЛСКОГ ПАТРОНА

Данас, када се враћамо неким заборављеним обичајима и празницима дубоко укорењеним у народној традицији, значајно нам постаје и њихово порекло и смисао. У највећем броју случајева они су везани за знамените личности и догађаје из националне историје. Уједно, они су и мера општих историјских околности и прилика. Двоструко празновање светог Саве, као црквене и световне, односно школске славе доказ је његове непроцењиве улоге у формирању и опстајању српског националног бића. Црква врло рано почиње да обележава дан смрти овог свешта, док је школска слава новијег датума.

Писац и хроничар Земуна др Пера Марковић¹⁾ наводи податак да је 1812. године, када је основан Српски црквено-школски фонд у Земуну, по први пут уведен празник Св. Саве и у српске школе, одакле се, уздигнут на највиши степен пренео и у остале делове Српства.²⁾ Ово је утолико интересантније када се има у виду да је Земун почетком 19. века средишња тачка у овом делу Војне Границе. Статус "Слободног војног комунитета", који је његовим становницима омогућио да се несметано баве својим занимањима, и Београдски мир (1739. године) када се граница између Монахије и "царства полумесеца" усталила на Сави и Дунаву, биће пресудни за његов економски и политички просперитет. То ће, са своје стране, позитивно утицати на културне прилике, које ће трајати и онда кад о привредном благостању неће бити ни говора. Специфичан положај, граница или веза са суседним Београдом и становништвом јужно од Саве и Дунава, определиће његов развој. Тако ће Земун делити судбину осталих делова Монахије насељених православним живљем, над којим је од самог момента њиховог доласка овде висио "мач уни-

јаћења" а прозелитизам владајућег католичког клера утирао пут настојањима да се под контролу ставе и српске школе, као неодвојиви део црквено-народне аутономије. Културно-просветни токови и овде се могу посматрати кроз борбу за очување самобитности и трајања у страном националном и верском окружењу. С друге стране, близина и повезаност са национално сродним становништвом у Турској неће остати без утицаја на земунске Србе.

У том погледу нису, свакако, без последица били ни политички догађаји у времену о којем говоримо; први српски устанак вишеструко је утицао на прилике у Земуну и на живот његових становника, посебно на бројчано супериорно, српско становништво. Први зајмодавци и снабдевачи оружјем и храном устаника, били су његови трговци а прве и најпоузданјије вести о догађајима у суседној Царевини одавде потичу и овде се стичу. Везе са устаницима продубиле су и онако јака национална осећања земунских Срба, на шта аустријске власти нису гледале са одушевљењем.

У Земуну релативно рано настају установе за основно образовање младежи, што се може приписати општем развоју просвете у монахији Хабзбурговаци, где после 1774. године то постаје државна брига у складу са принципијима "просвећеног апсолутизма". До почетка и у првој десетици 19. века настава за српске ћаке одвијала се у школи код Николајевске цркве у Доњем граду (подигнута око 1745. године), док је у Горњој Вароши (Јозефштат) после 1799. године отворена школа за коју су његови становници одобрење добили од митрополита Стратимировића. У исто време, у близини Богородичине цркве било је откупљено земљиште, на

којем је планирано подизање још једне установе у којој ће српска деца стицати прва знања. Ово такође сведочи о најтешкој повезаности народа и цркве, цркве и просвете; верски поглавари српског народа били су уједно и његово политичко вођство у коме је он гледао: "...свога оца и вођу и искао од сваког новог митрополита, новоизабраног, да му се јавио закуне да ће чувати веру православну и у њој постојан бити..."³ Први учитељи били су свештена лица а прве школе настају у близини верских средишта. Како српски учитељи, за разлику од немачких, нису били плаћени преко државног егара, то су средства пристизала од прилога родитеља ученика и црквених прихода.

Сама прослава св. Саве интересантна је као по личности најмлађег Немањиног сина, који је још за живота постао светац, тако и по низу питања која се у вези са тим јављају. Чињеница је да је његово дело временом код српског народа под туђинском влашћу, прерасло у легенду "... која је имала више снаге можда, него његов црквени рад за живота..." а његова прослава постала је "... прослава национална, празник материјег језика, словенске идеје, словенског јединства и наде у буљу будућност, нарочито у нашим крајевима изложеним културном насиљу западних народа, ни мало бољих, као господари, од Турака..."⁴

Једно од питања везаних за ову прославу, било је и питање да ли се свети Сава светкује и у римској цркви. У два узастопна прилога у листу "Ново време" земунски прота и писац Димитрије Руварац даје негативан одговор и тумачење како се оно појавило. Босански бискуп Иван Томко Мрњавић у свом делу "Regine sanctitatis Illyricanae foencu ditas", које је штампано 1630. године у Ватиканској библиотеци, уврстио је св. Саву међу свеце ове цркве. Како је то ишло у прилог језуитима, они га потом унесу у "Acta sanctorum", али се највећи међу српским свещима не налази у тзв. римском мартирологијуму, што значи да се и не слави код католика. Исти аутор овом приликом отвара један други аспект светосавске прославе: док се код Срба слави 14. јануар (по старом календару) дотле га на Светој Гори и у Русији светкују 12. јануара. У вези с тим је и питање датума Савине смрти, које је толико неизвесно да "ни о једном препорном питању из српске историје није толико контролерза као о години смрти Светог Саве..."⁵ Тако се узимају 1235. или 1236, па чак и 1237. година, а поменути се аутор определио за прву, полазећи од тога да

су Савини биографи, Теодосије и Доментијан навели да је умро "понито је субота прошла а недеља наступила"⁶ а те је године недеља била 14. јануара... који дан од како се зна слави српска црква као спомен смрти Светог Саве..."⁷ Најстарији извор за светковање 14. јануара је "Дечански мјесацеслав" при јеванђељу Дечанског манастира.

Посебно је значајна и интересантна расправа о "византинизму" Савином од др Тихомира Остојића⁸: "Византинизам! Колико хвалилаца нађе овај појам и опет се двапут толико кудилаца дигоше на њу, па ипак један од највећих Срба којега је мајка игда родила, беше присталица византинизма! Да, главом Свети Сава, просветитељ наш и учитељ, којега ових дана све Српство слави и црквеном и светском славом. Свети Сава је баш и положио најшири темељ грчко-византинској просвети међу Србима. Он је коначно утврдио оно што се дотле колебало, он је стожер око којега се просветни правац српског народа одлучно савио на једну одређену страну да ју више никде не остави. Просветни правац грчкога хришћанства који је још и данас тако моћан у српском народу, он је утврдио, он је извојевао самосталност српске цркве, која је била духовна држава и одбрана народу, пошто Турци уништише политичку државу; он је започео и књижевност која је у том правцу текла све до Доситеја, у свем православном делу наше народе. Његов рад је на векове унапред одредио правац рада и мишљења српског народа. Она се (византијска просвета) ради близине и разноврсних свеза морала срећти са српским народом. Па кад се пореди српско, ондашиње, варварство са византинизмом, који је тек ипак хришћанство, онда нема сумње да је то била још и добит за српски народ. Ето то је онај Савин византинизам, да богме стотину пута прекупан у крви, и сузама, стотину пута усијан у огњу српских домова и задужбина српских владара..."⁹

У контексту свега тога може се посматрати увођење овог свештеника у школе код Срба, јер до тада онје слављен превасходно у цркви, а сада је уздигнут на још виши степен и значај. Када говоримо о просветним и културним токовима не можемо а да не споменемо од коликог је значаја деловање поједињих личности. Једна од њих несумњиво је био и Јефимије Ивановић за чије је име везано установљење Светог Саве као школског патрона. Прота Јефимије Ивановић (1773. Сен Миклуш–1849. Митровица) провео је на месту проповедника читав-

них 38 година. Пре свог службовања у Земуну (од 1812. године до 1834. године) био је шидски прота, а у манастиру Кувеждин где је ђаковао манастирска слава био је Свети Сава, одакле је сигурно дошао поттицај за његово деловање у Земуну током 1812. год. После Земуна премештен је у Вуковар а одатле у Митровицу где је остао до краја живота. У заслугу му се ставља буђење и неговање националне свести у свим деловима Српства где је боравио. У томе је следио свог претходника на место земунског првог Михајла Пејића, чије су симпатије за српску народнике биле нескривене. Сигурно је, исто тако, да је подришка и одобрење за његово деловање долазило из Карловаца од митрополита Стратимировића, јер у супротном не би му се могло ставити у заслугу и то да је "школство српско под њим процветало", имајући у виду најтешњу повезаност ових двеју установа, тако важних за духовни опстанак српског народа под туђинском влашћу. Када је, после слома првог српског устанка његов несретни Вожд напустио Србију, првог Ивановић је отишао у Фенек и настојао да палог вођу духовно опорави и умири јер "муке су његове биле страшне. У Србији се чуо само писак и лелек народни и звекет оружја турског..."¹⁰

Општа кретања у Земуну у то време била су погодна за његово деловање – релативно добро стање цркве и просвете и пробуђена национална свест земунских Срба, праћено економским благостањем његових становника. На иницијативу Јефимија Ивановића дошло је 1. новембра 1812. године до оснивања Српског црквено-школског фонда а основни документ о његовом установљењу потписали су, уз првог, пароси Јелисије Петровић и Константин Ракић као и други угледни грађани Срби. Посебно је том приликом у 8. тачки Устава наглашено да се Савин-дан у српским школама у Земуну има увек и на исти начин прослављати и обележавати: спомињем свих приложника, живих и мртвих, кратком беседом у којој ће један ученик изрећи захвалност свим "фундаторима" а у корист "науке и просвештенија".¹¹ И у другом уставу црквено-школског фонда Срба у Земуну, који је донет 14 година касније, исто на залагање првог Јефимија а потписала су га 72 лица, регулише се обележавање овог дана у српским школама на најсвечанији начин. "Српске новине" из 1847. године у броју 8. дају приказ ове прославе у Земуну, истичући то као пример који би требало да следе све црквено-школске општине: "На дан св. Саве

држи благочестиво общество земунско под председатељством господина протопрезвитера земунског у сали своју скупштину, коју у осам сати огласи велико звono и сваког родољупца на скупштину позове, где једно мушки ђаче сходним словом торжество отвори, па затим једно женско ђаче побудително слово изговори. После буду две песме од деце ученика тројателно одпојане, које се на светог оца Саву и добродјетели српског народа, који се кроз то-лика бурина времена у народности својој неповредиво и јуначки одержао, вознесе. Сад један од куратора, којих има шест, школског фонда прочита устав фонда и све родољубиве приложнике, живе и мртве, са њени прилози. По свршетку понуди г. председатељ присуствујуће родољупце на жертводаније које се под појањем многобројности преноси... Кад се прилози приме, онда сва скупштина иде у цркву на Божанствену литургију. После службе Божије поји се "Тебе бога хвалимо" и читају се молитве за добар успех српског просвештенија."¹²

Фонд је временом нарастао у значајну суму из које је плаћено зидање нове школске зграде код Богородичне цркве 1822. године у износу од 16 000 ф. док је остатак од око 3 600 ф послужио за оправку контумацке капеле св. Архангела Михајла.¹³

Богородичина црква у Доњем граду, где се ово одигравало, постала је седиште црквено-школске општине и фонда. Настала између 1776. и 1780. године као једнобродна грађевина са полуокружном апсидом, певницама и барокним кубетом, које је касније замењено звоником, била је највећи црквени споменик у Земуну и један од највећих у овом делу Срема. Позлаћени иконостас радио је Аксентије Марковић а иконе Арсеније Теодоровић. Десна страна у цркви била је резервисана за земунске Грке и на тој страни налазио се "орман" у којем су стајала њихова црквена лица а иза, у "столовима" стари уважени грчки грађани. "Ormани" и "stolovi" црквених тутора и синова Срба у Земуну налазили су се на левој страни у унутрашњости Богородичине цркве.¹⁴

Беседа код прославе св. Саве у српским школама у Земуну уведена је касније по оснивању Српске црквено-певачке задруге (1864. године) а постоји подatak да заслуга за то припада пароху Јоци Јовановићу.¹⁴ Сигурно је, међутим, да је њен приход био намењен сиромашним ђацима и да је нпр. 1872. године он

износио 650.01 ф као један од "Црквено-школских фондова којима земунска православна општина рукује".¹⁵ Иако је непосредни повод појаве беседе код обележавања највећег празника у српским школама, био материјалне природе, она је временом заузела важно место и добила своју педагошку, стичку и естетску димензију. Сачувана нам је она говорена 1900. године коју је саставио Теодор Панић, учитељ из Земуна. На првом месту било је спомињање имена и дела св. Саве: "Поштовани зборе, ево дођосмо из храма Божијег у храм просвете да и овде прославимо успомену оснивача прве српске школе и просвете. Узносећи славу и хвалу данашњем на нашем светитељу, доказујемо ми, доказује цео српски народ да је достојан такових великанова, као што бијаше св. Сава јер уме да цени и уважава неизрециве заслуге и жртве, које је св. Сава на олтар среће и напретка српског народа принео... "Следило је, потом, ређање педагошких начела и савета везаних за правилно формирање личности детета: "... Срце детиње је као восак у који можеш утиснути лик какаав хоћени. Срце детиње је као књига без слова, као листић чисте неписанице (x)артије на који можеш по вољи написати како добре и благотворне речи, тако и зле... Греше родитељи који сав терет и задатак васпитања стављају само на школу, јер дом родитељски и школа треба међусобно да се помажу; главни и већи удео у томе, пак, имају родитељи..." На крају речено је нешто и о путевима и начинима одбране и очувања српског националног бића: "Одржавајмо и чувајмо све оне наше лепе и дивне српске обичаје који се о св. Николи, Божију, Новом Јьству, Ускрсу, Духовима и др. нашим светковинама обржавају и које су нам наши дични прадедови у аманет оставили, да их као зеницу ока чувамо, јер су многи наши обичаји са вером спојени, те ако њих презремо, презрећемо и сами себе. Предајмо у аманет деци својој славље свтосавско и све наше најдраже светиње, које смо ми од наших славних предака чисте и светле примили, наиме свету веру прадедовску и ипоносно име српско, којим су се они толико дичили..."¹⁶ Питањима прославе св. Саве у Земуну бавио се је и Збор српских учитеља земунских (основан 1870. године) сваке школске године уочи празника 14. јануара. Записник Четврте редовне седнице овог тела, које је руководију радом српских школа, од 11/23. децембра 1885. године садржи детаљан опис предвиђеног програма, чије је извођење било препуштено талентова-

ним ћацима. Овом приликом сачињен је и избор декламација: "Букино страдање" од Јована Јовановића Змаја, "Песма о песми" и "Молитва мале Данице" од истог аутора, док је за крај био предвиђено читање "Пазара" (из "Невена")¹⁷

Песма, која је временом постала химна св. Сави и део свих приредби посвећених првом српском просветитељу, премијерно је изведена 1839. године у Сегедину од стране слушалаца "филозофије о причасном" на хору сегединске цркве.¹⁸ Заслуга за то припада ондашњем сегединском катихети Павлу Стаматовићу. Јован Ђорђевић¹⁹, који нам ово саопштава у једном прилогу у "Бранковом Колу" пита се који је текст старији и ко би могао бити аутор лепе, дирљиве мелодије, али с поузданјем тврди да је "српски" текст већим делом од Стаматовића и наводи га фрагментарно, према сећању:

1. Ускликнимо с љубављу светитељу Сави,
Српске цркве врховној светитељској глави,
Тамо венци, тамо слава
Где нам српски пастир Сава,
Појте му Срби песму и утројте.
2. Пуна јеси кошица, трудолубна Србијо,
Са свих страна сви Срби и ти љупки Среме,
К небу главе подигните Саву тамо угледајте
Саву тамо угледајте
Саву српску славу пред престолом Творца.
3. Ој Србијо рођена сестро Херцеговине
Ти сад баци мили взор на Савине дворове
Там почетак српске славе,

Фрушка Гора краси се телом Кнеза Лазара
4.....

Вукашине вране,
Царства српског враже
Уроша ти уби а зла не избеже.
5.....

Србијо устани и лице прохлади.
6. Четир' стотин' и четрдесет девет лета²⁰
Ти у мраку почиваш и не видиш света,
Чуј нам вонл Саво,
Архијерејска главо,
И прослави Србију и сву Србадију.

На крају ћемо приказати како је изгледала прослава св. Саве код Срба ван територије тадашње Краљевине Србије. Свечаност је одржана 1904. године у Солуну, са средиштем

на методу Хиландара и српској гимназији у Солуну. Аутор ("Хомо") чланка из којег смо преузели податке²¹ истиче ово као сведочанство о томе да у "... Маједонији живи српски народ и да се вјерује вера православна..." Као гости били су присутни српски конзул и конзули Италије и Румуније, "реформатори" које су послале владе Русије и Аустрије, руски вицеконзул Разумовски, заступници валије Халми-паше и митрополите Александра и многи други угледни грађани. Званични део прославе протекао је на највишем нивоу те су "... ови млади Српчићи и Српкињице доказали да су чеда племенитог и за културу створеног народа... Доказаше да нису "Souvages de Balkans" ("дивљаци са Балкана") како нас називају злоради и необавештени туђинци...". Прослава је настављена и поподне, али без странаца и њен врхунац био је "тријалог" између представника српског народа из Босне, Македоније (мисли се на територију – Г.К) и из Краљевине Србије. Аутори текста и музике били су Шајновић и Бројж. Започео је "Босанац" са осликањем стања свог народа у Босни: "...

Где се некад Душанов оро над
Над земљом мојом поносно вио
Душман се шири сад!

У сличном тону наставља Србин из Македоније:

Спутана у беди и вају и Маједонија
И Маједонија цвили у ропству и уздисају

Ал' залуд нада брат се не сећа брата!
Гледа га мирко како робује,
Крике за помоћ ко да нечује...

И на крају њихов сународник из Краљевине Србије:

Пије браћо малаксала храбра мишића Србина!

Јоште није пала нада остварења српских снова!

Јоште љуби братац брата
Само слога, слоге није!
Сложимо се браћо драга,
Залечимо тешке јаде
Покажимо да од Срба
Јоште Балкан дрхтат знаде!...

Школска слава св. Саве, чији је зачетак био у Земуну далеке 1812. године, врло брзо је прета и у друге земље где су Срби живели и добила смисао и значај који припада улози и месту Рајства Немањића у националној традицији, духовној и материјалној историји. Већ 1823. године у Србији, где је у велико одмакла национална и политичка еманципација, кнез Милош наређује да се овај светац обележава по школама, а намесништво његовог сина Михаила то законски регулише 1840. године; том приликом је усвојена пракса светосавске прославе и у гимназијама у Србији. Када је Милошева држава добила територијално проширење за шест округа, недуго затим уведено је "школско торжество" и у тим крајевима. Код српског народа северно од Саве и Дунава, где врло рано настају школе, Савин-дан је редовно обележаван на најсвечанији начин. С друге стране, а у прилог мишљењу о ситуiranosti оваквих празника у одређено историјско време, дан смрти најмлађег Немањиног сина у нашим крајевима под туђинском влашћу прослављан је на други начин и с другачијим смислом; он је ту и ванјај поробљеног и борбени поклич за ствар народног ослобођења и ујединења.

НА ПОМЕНЕ

¹Др Пера Марковић (1869, Земун – 1952, Земун), адвокат, писац и сликар. У два наврата био је земунски градоначелник. Писао је доста о догађајима и приликама у Земуну. Најпознатије му је дело "Земун од најстаријих времена до данас". Земун 1897. год.

²Др Пера Марковић, Земун од најстаријих времена до данас. Земун 1897. год. Стр. 173. Др Пера Марковић, Друштвено прилике у Земуну. Земун недатовано Рукопис. Стр. 8.

³Димитрије Руварац, Исторично-критична црта о Вићентију Јовановићу, православном митрополиту бд. и карловачком (1731–1737). Земун 1886. год.

⁴Милош Црњански, Свети Сава. Шабац 1988. (Први пут штампано 1934. год) Стр. 148.

⁵Др Владимир Николић, Свети Сава као српски књижевник XIII в. Земун 1898. год.

⁶Др Богумил Вошићак помиње 1237. год. као годину смрти Савине, у свом делу "Ковиљ манастир светих архангела Михаила и Гаврила". Београд 1930. год.

⁷Димитрије Руварац, Да ли се свети Сава светкује и у римској цркви. Ново време. Год. I бр. 65, Земун 13. avg. 1889.

⁸Др Тихомир Остојић (1865–1921), проф. Универзитета. Студије филологије свршио је у Пешти и Бечу а за доктора филозофије промовисан је у Бечу. Био је професор на Српској гимназији у Новом Саду а затим уредник Матичних издана. За време I светског рата био је конфиниран. Дао је први преглед српске књижевности 18. века. Народна енциклопедија С-Х-С, Књ. III, стр. 239, Загреб 1928.

⁹Браник, орган Српске народне слободоумне странке. Год. VII, бр. 6, Нови Сад 12/24 јан. 1891.

¹⁰Др Владимир Николић, Знаменити земунски Срби XIX в, Земун 1913, стр. 67.

¹¹Др Љубомир Дурковић – Јакшић, Библиотека славено-србска земунска 1825–1850. Споменица Земунске библиотеке 1825–1965, Земун 1966.

¹²Чланак из "Српских новина" цитиран је према делу др П. Марковића "Земун од најстаријих времена до днас", стр. 113.

¹³Др П. Марковић, навед. дело, стр. 114.

¹⁴Др П. Марковић, Друштвено прилике у Земуну у 19. в. Рукопис, МГБ: ЗИ₁–87.

¹⁵Извештај о стању Црквено-школских фондова којима земунска Српско-православна општина рукује, крајем 1872. год. Земун. Сопронова печатња.

¹⁶Георђе Панић, учитељ из Земуна. Службовао у Батајници и Пазови. Беседа је сачувана у виду рукописа у Завичајном музеју Земуна (МГБ)

¹⁷Записник Збора српских учитеља земунских 1870. год, стр. 73, МГБ: ЗИ₁–300.

¹⁸"Бранково Коло". Год. IV, бр. 3. У Сремским Карловцима 15 (27) јануара 1898.

¹⁹Јован Ђорђевић, књижевник, оснивач Српског народног позоришта у Н. Саду, песник химне Краљевине Србије.

²⁰У време када је настала ова песма (кр. 1838. године) наваршила се била 449. година од Косовског боја.

²¹"Нова искра" илустровани лист. Год. VI, стр. 69, 1904.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

¹Записник Збора српских учитеља земунских, 1870. год, стр. 187, МГБ: ЗИ₁–3002.

²Др Пера Марковић, Друштвено прилике у Земуну у 19. в. Рукопис. МГБ: ЗИ₁–87.

³Георђе Панић, Беседа о св. Сави говорена 1900. год. Рукопис. МГБ: ЗИ₁–3108.

⁴Извештај о стању Црквено-школских фондова којима земунска Српско-православна општина рукује, крајем 1872. Земун. Сопронова печатња. Стр. 18.

⁵"Бранково коло". Год. IV, бр. 3. у Сремским Карловцима 15 (27) јануара 1898. год.

⁶"Нова искра", илустровани лист. Год. VI, стр. 298, 1904.

⁷"Браник", орган Српске народне слободоумне странке. Год. VII, бр. 6. Н. Сад 12/24 јануара 1891. год.

⁸"Ново Време". Год. I, бр. 65. Земун 13. avg. 1889.

⁹Др Пера Марковић, Земун од најстаријих времена до данас. Земун 1897. год.

¹⁰Димитрије Руварац, Исторично-критична црта о Вићентију Јовановићу, православном београдском и карловачком (1731–1737). Земун 1886. год.

¹¹Др Владимир Николић, Свети Сава као српски књижевник XIII в. Земун 1898.

¹²Др Владимир Николић, Знаменити земунски Срби у XIX в, Земун 1913. год.

¹³Др Богумил Вошићак, Ковиљ манастир светих архангела Михаила и Гаврила. Београд 1930. год.

¹⁴Милош Црњански, Свети Сава. Шабац 1988. год.

¹⁵Споменица Земунске библиотеке 1825–1965. Земун 1966. год.

¹⁶Народна енциклопедија С-Х-С. Књ. III, Загреб 1928. год.

Gordana Korać

THE FIRST CELEBRATION OF THE DAY OF ST SAVA AS OF SCHOOL PATRON

The personality and work of Rastko Nemanjić, the youngest son of the founder of the Serbian state, make certainly the foundation stone of the history and tradition of the nation from which he derives. A person who rejected wordly might and temporalities which derive from it must have passed over to the legend. However, the first Serb Orthodox archbishop, founder of the Serb education and literature in those parts of our nation under the foreign domination became, as time went on, the essence of its entity, the testimony of its persistence, which had to be discontinued by the burning of the remains of St Sava at Vračar.

The Serbs in the Habsburg Empire were exposed to "finer" form of tyranny: the destruction of their national and religious peculiarity by forcing the culture, language and religion of the ruling nation. If we take into consideration Zemun then this process is obvious: being since 1718 in the possession of the Habsburgs, as time went on, it got the form and ordering suitable to the outpost towards the neighboring Ottoman Empire. Through administrative measures migrations were channeled in order to prevent numerical superiority of the Serbs from the periods of war waging with Turkey. Aside this the Orthodox craftsmen were prevented to form their guilds, to finance the schools with Serbian language, which was exempted out of the state interference, and the policy of Uniating had the same forms as in the other parts of the Empire where the Orthodox Serbs lived. On the other hand territorial proximity with the Serbs in Turkey had advantages, but dangers too for state interests and it will give specific importance and status to the town and to its inhabitants of "Graeco-Eastern" religion. When in the period of the First Serbian Uprising the closeness and solidarity of the Serbs on both sides of the frontier became apparent, special measures of protection were introduced, but at the same time the authorities tried to make use of this situation and extend their power over Karadjordje's Serbia as well.

Favorable position will be financial basis for cultural education also to the Serbs of another religion in the state where the prevailing language was German and religion Catholic. Until the arrival of Jeftimije Ivanović in Zemun, there were here several private teachers and schools for educating the Serb youth and for showing religious feelings of the Orthodox citizens there were church centers in the town. The closest links in religious and educational matters determined the sphere of action of the Zemun proto-Presbyterians and the head-priest Jeftimije Ivanović in particular is credited with the promotion of the education in Serbian schools.

The celebration of St Sava's day, as of the highest school festive day had, aside moral and pedagogical, also its practical purpose. Reminding the people of the life and deeds of one of the greatest historical personalities with the Serbs should have underlined his sacrifice for the matters of independent church and education and had also to induce all the participants to continue the work of Sava by giving their money donations. As time passed by St Sava's Day got in Serb schools the appearance and course which differed it from all the other festive days. A celebration was introduced after the Serb Church had been formed (1864) intended to give aid to poor pupils, as on that occasion donations used to be gathered. However, in essence it was the central part of the festivity when there were mentions of the Saint's deeds and when the glorious past of the Serbs was revived to memory and when people were encouraged to continue to nurse everything that had saved the Serbs throughout the centuries, which goal could have been attained in the best way by correct educating young generations.

The festivity which came into being in Zemun, quickly went beyond the framework of the surroundings from which it derived, as well as of its original meaning. It was conveyed to all the parts of the Serbdom and it raised to the rank of the national festive day and so it became the way of showing national and religious peculiarity and endeavors to preserve it.